Geologiska Föreningen i Stockholm Förhandlingar

Publication details, including instructions for
authors and subscription information:

<http://www.tandfonline.com/loi/sgff19>

Mineralogiska meddelanden

A. E. Nordenskiöld

Published online: 06 Jan 2010.

To cite this article: A. E. Nordenskiöld (1877) Mineralogiska meddelanden,
Geologiska Föreningen i Stockholm Förhandlingar, 3:10, 282-286, DOI:

[10.1080/11035897709446201](https://doi.org/10.1080/11035897709446201)

To link to this article: <http://dx.doi.org/10.1080/11035897709446201>

PLEASE SCROLL DOWN FOR ARTICLE

Taylor & Francis makes every effort to ensure the accuracy of all the information (the "Content") contained in the publications on our platform. However, Taylor & Francis, our agents, and our licensors make no representations or warranties whatsoever as to the accuracy, completeness, or suitability for any purpose of the Content. Any opinions and views expressed in this publication are the opinions and views of the authors, and are not the views of or endorsed by Taylor & Francis. The accuracy of the Content should not be relied upon and should be independently verified with primary sources of information. Taylor and Francis shall not be liable for any losses, actions, claims, proceedings, demands, costs, expenses, damages, and other liabilities whatsoever or howsoever caused arising directly or indirectly in connection with, in relation to or arising out of the use of the Content.

This article may be used for research, teaching, and private study purposes. Any substantial or systematic reproduction, redistribution, reselling, loan, sub-licensing, systematic supply, or distribution in any form to anyone is

expressly forbidden. Terms & Conditions of access and use can be found at <http://www.tandfonline.com/page/terms-and-conditions>

då de efter lycklig fångst samlades på denna plats för att steka sitt villebråd och under tiden utföra sitt dansnöje (corobory) rundt omkring den stora stockelden ej långt ifrån *meteoriten*, omkring hvilken en slags sångare voro placerade, medan deras anförare satt på jernblocket, på hvilket han slog takten med en annan sten.» Tre eng. mil från den mindre meteoriten träffades utgräfningen, deri den större legat, af 3 fot 10 tum djup och $4\frac{1}{2}$ fots kvadrat.

A. E. NORDENSKIÖLD. *Mineralogiska meddelanden.*

3. Tantalsyrade mineralier från Utö.

Redan år 1835 beskref C. U. SHEPARD¹⁾ ett i regulära systemet kristalliserande mineral från Chesterfield i Massachusetts under namnet mikrolit. Namnet är härledd deraf, att mineralet endast funnits insprängdt i mycket små kristaller. Mineralet har blifvit analyseradt dels af SHEPARD dels af A. A. HAYES²⁾, ehuru endast ofullständigt, förmodligen till följd af den ringa mängd af det sällsynta ämnet, som kunde erhållas till undersökningen. Fyndorten Chesterfield är för öfrigt bekant för de vackra derstädes förekommande röda och gröna turmalinerna, och den har dels härigenom, dels genom förekomsten af åtskilliga andra litionhaltiga stenarter, i mineralogiskt hänseende stort tycke med mineralförekomsten i den pegmatitgång, som vid Utö jerngrufvor korsar malmfältet och som är välbekant för kemister och mineraloger, såsom den fyndort, der litionmineralier först upptäcktes, Samma pegmatitgång är för svenska mineraloger af intresse för de vackra röda och gröna turmaliner, som der träffats tillsammans med lepidolit, petalit, spodumen, quartz, albit, vanlig glimmer, tennmalm o. s. v. Under några sprängningsarbeten, som för en tid sedan verkställdes närmast dagytan i pegmatit-

¹⁾ Am. Journ. of Sciences; XXVII s. 361, XXXII s. 338, XLIII s. 116.

²⁾ HAYES och J. E. TESCHEMACHER ansågo mineralet för pyroklor. Am. Journ. of Sciences; XLIII s. 33, XLVI s. 158.

gången vid Utö, erhöi Riksmuseum ett betydligare antal stuffer från detta ställe. Vid deras granskning fann jag, att petaliten och spodumenen åtföljas af flere olika slag utaf metallsyrehaltiga stenarter, hvilka dock endast förekomma i mycket ringa mängd och hittills alla tyckas hafva sammanförts under namnet »Tennmalin». Af dessa har jag kunnat urskilja följande arter:

1. *Mikrolit*. Bildar vid Utö starkt glänsande ljust grågula till svartbruna, genomskinliga till halfgenomskinliga, regulära oktaëdrar, med afstympade kanter (0, ∞ 0). De äro insprängde i turmalinförande petalit och äro alltid mycket små, så att namnet mikrolit äfven är fullt passande för mineralet från denna nya fyndort. H. = 5,5—6. Tyngden 5,25. För blåsrör är mineralet osmältligt, löses i fosforsalt fullständigt till ett i yttre lågan som varmt gult, efter afsvälning ofärgadt glas, hvilket vid stark påblåsning i reduktionslågan blir svagt rökigt, men icke antager någon märkbar blå färg. Sönderdelas genom smältning med svafvelsyradt kali. Analysen, till hvilken endast 0,06 gr. kunde erhållas, och hvilken derföre ej kan göra anspråk på någon synnerlig noggrannhet, gaf:

Mikrolit från Utö:

Tantalsyra	}..... 77,3
Niobsyra	
Tennoxid	0,8
Kalkjord	11,7
Manganoxidul ...	7,7 ¹⁾
Talkjord	1,8
	99,3

Då metallsyran blef smält med soda, gaf det metallsyrade alkalit med zink och saltsyra icke någon blå färg. Syran tyckes således vara tantalsyra, föga uppblandad med niobsyra. Sammansättningen öfverensstämmer, såvidt man af de ofullständiga analyserna kan döma, fullständigt med mikrolitens från Chesterfield och motsvaras af formelen:

¹⁾ Med obetydligt jernoxidul.

hvilken fordrar:

Tantalsyra	78,82
Kalkjord	11,69
Manganoxidul ...	7,69
Talkjord	1,80
	<hr/> 100,00

Mineralet tillhör samma familj som pyrokloren, men skiljer sig från detta mineral genom sin halt af tantalsyra äfvensom derigenom, att mikroliten ej innehåller ceritoxider eller med dem beslägtade jordarter.

Till pyroklorgruppen hör förmodligen äfven Roses pyrrhit, hvilken äfvenledes förekommer i små oktaëdrar tillsammans med litionglimmer, röd turmalin, albit, m. m.

2. *Mangan-tantalit*. Vid försöket att sammanleta tillräckligt material för undersökningen af mikrolit från Utö, träffade jag några gula till gulbruna körtlar, af en ärts till en bönas storlek, hvilka äfven förekomma insprängda i en blandning af petalit, turmalin, lepidolit, quartz m. m. En närmare granskning visade, att dessa körtlar vanligen utgöra en blandning af ett kristalliseradt rödbrunt mineral och ett gult derbt ämne.

Det förra tyckes kristallisera i det rombiska (eller monokliniska?) systemet. Någon gång visar sig en temligen tydlig genomgång och tvänne mindre tydliga, som med den första och sinsemellan bilda nära räta vinklar. $H = 5,5-6$. Tyngden $= 6,3$. Färgen rödbrun till svartbrun, i genomgående ljus vackert röd. Starkt glasglänsande. För blåsrör i tång oföränderlig. Löses i fosforsalt till en klar perla. Ger med soda reaktion på mangan.

Till analys kunde endast mycket ringa mängd af ämnet erhållas, till följd hvaraf nedan angifna tal icke kunna göra anspråk på någon synnerlig noggrannhet.

Mangantantalit från Utö.

Tantalsyra	} ----- 85,5
Niobsyra	
Manganoxidul	9,5
Jernoxidul	3,6
Kalkjord	1,2
	<hr/> 99,8

Det metallsyrade natronet gaf vid behandling med ammoniak och svafvelammonium icke spår till tenn eller volframsyra, med zink och saltsyra icke någon blå färg samt förhöll sig till reagentier som tantalsyra. Mineralet tycktes således vara en mangantantalit af formelen

hvilken fordrar:

Tantalsyra	86,43
Manganoxidul	9,01
Jernoxidul	3,42
Kalkjord	1,14
	<hr/> 100,00

3. *Vittråd mikrolit.* Ofvanbeskrifna mineral åtföljes af och är oftast inblandadt med en gul till gulbrun amorf, något fettglänsande stenart, som till yttre utseendet liknar vissa varieteter af yttrotantal, men icke innehåller några andra med oxalsyra fällbara jordarter än kalk.

H. = 5—5,5. Tyngden = 5,57.

För blåsrör blir mineralet ljusare till färgen men smälter ej. Förhåller sig föröfrigt som mikrolit.

Något från mangantantalit fritt mineral kunde till analys ej erhållas, hvarför det torde vara nog att i afseende å det vid analysen erhållna procentförhållandet nämna, att mineralet tydligen utgör en genom upptagande af vatten förändrad mikrolit. Vattenhalten uppgår dock endast till 1,3 proc.

4) Ett i små runda korn i den petalitförande bergarten insprängdt svart-brunt, bergbecklikt mineral, hvilket för blåsrör

afger betydligt vatten, blir ljusare till färgen men ej smälter. Tillräckligt analysmaterial kunde ej erhållas. Mineralen utgör tydligen ett med adelfolit beslägtadt vattenhaltigt tantalmineral.

5) *Kassiterit*. Äfven verklig tennmalm förekommer vid Utö, ehuru alltid endast i ringa mängd. I de stycken jag granskat har den varit insprängd i kvarts eller albit, ej såsom de föregående mineralerna i en blandning af petalit, kvarts, röd och blå turmalin, m. m.

ERDMANN, E. *Förkastningar i sand.*

I mer eller mindre styfva leror, eller lerhaltiga jordarter i allmänhet, äro smärre förkastningar icke sällan iakttaga, men att äfven i lösa sandlager verkliga förkastningar förekomma, skarpt och tydligt utpräglade ända i de minsta detaljer, har jag — enligt hvad jag för tillfället minnes — ingestädes sett uppgifvet.

Då jag sommaren 1873, vid de geologiska undersökningarna i Skåne, hade tillfälle iakttaga och afteckna ett par ställen hvar-est sådana förkastningar med en förundransvärd skärpa framträdde, har jag trott det vara skäl att här nämna några ord derom samt meddela teckningarna deröfver.

Nedanstående figur 1 framställer en del af den lodräta väggen i en s. k. mergelgrop på Asmundstorps bys egor nordost om Landskrona. — *S* fin sand; *ll'* och *LL'* lerlager; *f* förkastning.

Fig. 1. Del af den lodräta väggen i en s. k. mergelgrop på Asmundstorps bys egor nordost om Landskrona. — *S* fin sand; *ll'* och *LL'* lerlager; *f* förkastning.